

CONCILI PROVINCIAL TARRACONENSE

NATURALESA ECLESIOLÒGICA DEL CONCILI PROVINCIAL*

Lluís MARTÍNEZ I SISTACH

1. *Introducció*

Els concilis provincials, institució molt antiga i tradicional de l'Església, tornen a ser avui actualitat. Hem començat a Catalunya la celebració d'un concili provincial, reprenent una llarga llista de celebracions conciliars.

Però el concili provincial que avui celebrem té semblances i diferències respecte dels que s'havien convocat fins a l'any 1757. Per això és interessant exposar quelcom sobre la naturalesa eclesiològica del concili provincial avui. Ha estat un encert aquesta iniciativa de la Facultat de Teologia de Catalunya i agraeixo als seus responsables la confiança que em manifesten. Conèixer millor la naturalesa del concili i valorar-lo degudament és el que es pretén amb aquesta exposició.

La celebració d'un concili provincial és un fet gairebé insòlit en l'Església des de fa uns quants segles. El nostre concili serà un dels primers després del Concili Vaticà II i del Codi de Dret Canònic de 1983, que ha donat a aquesta institució dels concilis particulars —és a dir, no ecumènics— una nova configuració, adient a la naturalesa del poble de Déu.

La producció de concilis fins al Concili de Trento ha estat molt rica i fecunda. L'Església volia que se celebressin concilis provincials amb molta assiduitat. Pel que es refereix als concilis provincials, el Concili de Nicea, en el segle IV, prescriu que se'n celebressin dos a l'any. El Concili IV de Toledo, l'any 633, i el X també de Toledo, l'any 656, preveuen que se celebrin una vegada a l'any, i el mateix Concili de Laterà, en 1215, insisteix en la celebració anual, però en el Concili de Constança (1414-1418) ja es disposa que sigui cada tres anys. El Concili de Trento (1545-1563) reitera la celebració de concilis provincials cada tres anys i així ho va sancionar el papa Sixt V, l'any 1588, en disposar que els decrets dels concilis siguin sotmesos a la revisió de la Seu Apostòlica. El Concili Vaticà I passà

*Text íntegre de la conferència pronunciada per l'autor a la seu de la Facultat de Teologia de Catalunya el dia 14 de febrer de 1995.

a un cada cinc anys i el Codi de Dret Canònic de 1917, a cada vint anys. Com veiem, a partir de Trento es va anar espaiant la periodicitat prescrita. Fonamentalment perquè se'n celebraven molt pocs, fent excepció dels tarraconenses, que tingueren una periodicitat mitjana de cada cinc anys i fins a 1757. La província eclesiàstica Tarraconense té un lloc excepcional entre totes les províncies hispàniques, pel que fa a la celebració continuada de concilis, puix que triplica com a mínim el de qualsevol altra província eclesiàstica¹.

Diverses raons motivaren la manca de celebració de concilis malgrat la seva obligatorietat. La província eclesiàstica ja no era en molts casos, a finals de l'Edat Mitjana, una unitat nacional, lingüística, cultural, etc. En aquestes condicions, els bisbes sufraganis no tenien problemes comuns per tractar en un concili provincial. En segon lloc, les monarquies absolutes modernes s'immiscien en els concilis, prohibint-ne la celebració sense permís regi i imposaven la presència d'un delegat de la corona en l'assemblea conciliar, com també l'aprovació dels acords. En tercer lloc, el centralisme de l'Església en l'ambient de la Contrareforma imposava uns excessius controls als concilis particulars que en feia uns instruments poc àgils i d'utilitat incerta. Finalment, els bisbes es reunien, sense convocar concili, per tractar temes de relacions Església-Estat en el context regalista, puix aquestes reunions no podien celebrar-se sota la mirada del delegat regi, sinó en assemblees no conciliars².

Les circumstàncies eclesials i polítiques han canviat, però el nou Codi de Dret Canònic de 1983 no ha establert l'obligació de celebrar concilis provincials periòdicament. El canó 480, § 1, determina que se celebri un concili provincial «cada vegada que, segons el parer de la majoria dels bisbes diocesans de la província, sembli oportú». Considerem que aquesta norma és sàvia i prudent, alhora que realista, atesa l'experiència eclesial sobre aquest tema.

2. Els concilis són expressió de la sinodalitat eclesial

Els concilis —ecumènics, plenaris o provincials— són eminentment eclesials. L'Església és una *koinonia* i, per tant, totes les seves activitats estan necessàriament marcades per un cert caràcter de sinodalitat³. L'ús del terme *sinòdia* dels primers cristians n'és un signe clar i s'utilitzava per a designar sobretot en la mateixa Església

1. Cf. «Concilios nacionales y provinciales», dins *Diccionario de Historia Eclesiástica de España*, Madrid 1972. Pot consultar-se el volum de Clàssics del Cristianisme, *Concilis provincials Tarraconenses*, preparat per Josep M. MARQUÈS, Barcelona 1994, i els estudis de J. RAVENTÓS GIRALT, *Concilis provincials Tarraconenses. Revisió de la cronologia*, dins *25 anys de servei episcopal*. Miscel·lània Dr. Ramon Torrella i Cascante, Tarragona 1993, pp. 179-191; J. BADA ELIAS, *Situació religiosa de Barcelona en el segle XVI*, Barcelona 1970; LL. MARTÍNEZ I SISTACH, *El Concili provincial: conversió i esperança*, dins *Bulletí oficial Arquebisbat de Tarragona*, maig 1993, pp. 1-8; i *Un Concili pastoral per a Catalunya*, dins *Quaderns de Pastoral* 132, pp. 14-23.

2. Cf. A. GARCÍA GARCÍA, *Las Conferencias Episcopales a la luz de los concilios particulares en el segundo milenio*, dins *Naturaleza y futuro de las Conferencias Episcopales*, Salamanca 1988, pp. 96-97.

3. La Carta *Communio innotio*, de la Congregació de la Doctrina de la Fe, de 28 de maig de 1992, comença dient que «el concepte de *comunió (koinonia)* que els textos del Concili Vaticà II ja van posar en relleu, és molt adequat per a expressar el nucli profund del Misteri de l'Església i, certament, pot ser una clau de lectura per a una eclesiologia catòlica renovada» (núm. 1).

aquella fórmula paradigmàtica de sant Joan Crisòstom: «L'Església té nom de sínodo.»⁴ Sens dubte, els concilis obeeixen a la naturalesa sinodal de l'Església i a la sol·licitud d'unes esglésies diocesanes per les altres.

La dimensió de col·legialitat, de sinodalitat, de sol·licitud és connatural a la vida de l'Església. En un sentit teològic ben propi, hi ha la col·legialitat episcopal. Els bisbes, per l'ordenació episcopal i la comunió jeràrquica, formen part del col·legi episcopal que té com a cap el bisbe de Roma⁵. Això fa que tots els bisbes han de ser sol·licitos pel bé de tota l'Església una i única del Crist, i especialment de les diòcesis veïnes.

Per la seva part, els sacerdots, per l'ordenació sacerdotal, formen part de l'orde del prebiterat i són col·laboradors de l'orde episcopal. Cal que tots els preveres —com recorda el Concili Vaticà II— «tinguin al cor la preocupació per totes les Esglésies»⁶. Aquesta sol·licitud incideix en la vocació de tots els fidels, puix pel baptisme són poble de Déu i participen de l'única missió que aquest —per la seva naturalesa universal i missionera— ha de realitzar arreu⁷.

A la llum d'aquesta fonamentació teològica, el decret *Christus Dominus* del Concili Vaticà II no dubtà a afirmar el següent: «Des dels primers segles de l'Església, els Bisbes, bo i presidint Esglésies particulars, moguts per la comunió de la caritat fraterna i per l'interès a la missió universal encomanada als Apòstols, reuneixen llurs forces i objectius a fi d'impulsar el bé, tant el comú com el de cada Església. D'aquesta manera es constituïren tant els sínodes com els concilis provincials o, finalment, els concilis plenaris, en els quals els Bisbes determinaren per a diverses Esglésies una forma idèntica tant d'ensenyar la veritat de la fe com d'organitzar la disciplina eclesiàstica.»⁸

Hi ha també una fonamentació més específicament pastoral del concili provincial. La mobilització de les diòcesis veïnes amb vista a una pastoral de conjunt té una gran raó d'ésser i ve avalada per una pràctica antiga i fecunda. En aquest mateix sentit diu el *Catecisme de l'Església Catòlica* que «les esglésies particulars veïnes i de cultura homogènia formen províncies eclesiàstiques... Els bisbes d'aquests territoris poden reunir-se en sínodes o concilis provincials»⁹.

Aquest és el fonament eclesiològic dels concilis que denominem particulars, és a dir, d'àmbit provincial —que inclou totes les diòcesis d'una província eclesiàstica, l'arxidiòcesi i les diòcesis sufragànies— i d'àmbit plenari, més ampli que el provincial i que inclou totes les diòcesis de la mateixa conferència episcopal¹⁰.

La temàtica d'aquesta conferència se centra únicament en el concili provincial. En el cas de la província eclesiàstica Tarraconense cal dir que actualment és formada per l'arxidiòcesi de Tarragona, que és la metropolitana, i per sis diòcesis sufragànies: Girona, Lleida, Solsona, Tortosa, Urgell i Vic. L'arxidiòcesi de Barcelona formava part d'aquesta província com a sufragània, però el papa Pau VI, l'any 1964, la va erigir en arxidiòcesi exempta, si bé ha continuat treballant sempre ben unida a la Tarraconense per raó de la unitat nacional i religiosa de Catalunya.

4. *Exp. in Psalm.* 149, 1: PG LV 493. Aquest fou el tema de la interessant Lliçó inaugural del curs acadèmic 1993-1994 de la Facultat de Teologia de Catalunya, pronunciada pel Dr. Salvador PRÉ I NINOT, *La sinodalitat eclesial*, Barcelona 1993.

5. Cf. *Lumen gentium* 21.

6. *Presbiterorum Ordinis* 10.

7. Cf. *Lumen gentium* 9.

8. *Christus Dominus* 36.

9. Núm. 887.

10. Cf. càn. 439.

No podem oblidar que la província eclesiàstica és una circumscripció territorial supradiocesana antiquíssima en l'Església, alhora que les diòcesis veïnes han de formar part d'una província¹¹. Amb la província eclesiàstica es pretén de «promoure una acció pastoral comuna entre diverses diòcesis veïnes... i afavorir d'una manera més apta les relacions entre els Bisbes diocesans»¹².

3. Les esglésies diocesanes i el concili provincial

Per tal de valorar degudament el que és i el que pretén un concili provincial, cal valorar alhora l'església particular o diòcesi. Perquè el concili provincial està al servei de les diòcesis que l'han convocat i el celebren. Les decisions conciliars són per al bé de les diverses diòcesis que l'integren.

Convé de posar en relleu que el Concili Vaticà II ha contribuït a redescobrir i revalorar la teologia de l'Església particular¹³. Joan Pau II afirma que «entre els elements que expressen la imatge veritable i pròpia de l'Església, cal tenir en compte primordialment... la doctrina que mostra l'Església com a "comunió" i per això estableix les relacions que hi ha d'haver entre les Esglésies particulars i l'Església universal»¹⁴.

L'església diocesana té una importància cabdal, juntament amb l'Església universal. La constitució conciliar *Sacrosanctum Concilium* afirma el següent sobre l'església particular: «Tots han d'estar persuadits que la manifestació principal de l'Església es dóna en la plena i activa participació de tot el poble sant de Déu en aquestes celebracions litúrgiques, sobretot en l'eucaristia, en una única pregària, entorn d'un únic altar presidit pel bisbe rodejat del seu presbiteri i dels seus ministres.»¹⁵

És la constitució *Lumen gentium* la que ofereix diversos elements constitutius d'una església particular i de la seva relació amb l'Església universal. Concretament, en el número 23 es diu que l'Església catòlica una i única existeix *en i a partir* de les esglésies particulars. Aquest és potser l'aspecte més notable de la teologia conciliar sobre l'església particular¹⁶. L'expressió *en i a partir de (in quibus et ex quibus)* conté dos elements que són igualment importants i essencials. Si només s'afirmés el primer, portaria a disgregar l'Església catòlica en esglésies particulars, com si aquestes fossin completament autònomes. Però si només s'afirmés el segon, es reduiria l'església particular a nivell d'una simple part o circumscripció administrativa de l'Església universal.

El decret *Christus Dominus* del Concili Vaticà II dóna una definició d'església particular o diòcesi que ha recollit literalment el Codi de Dret Canònic de 1983¹⁷. El número 11 d'aquest decret conciliar presenta la diòcesi amb aquests termes: «És una

11. Cf. can. 431, § 1.

12. *Ibid.*

13. Cf. LL. MARTÍNEZ SISTACH, *Naturaleza teológico-canónica de la Iglesia particular*, dins *Estudios Canónicos*, Salamanca 1988, pp. 265-294; *L'Església particular en el nou Codi*, dins *Qüestions de vida cristiana* 126 (1985) 17-44; *La Eucaristia, manifestació principal de la Iglesia. Referència a la Iglesia particular*, dins *Phase* 29 (1989) 105-121; *L'església particular en l'ordenament canònic*, dins *Revista Catalana de Teologia* XVIII/1-2 (1993) 239-246.

14. Constitució Apostòlica *Sacrae Disciplinae Leges*, de 25 de gener de 1983.

15. Núm. 42.

16. Cf. H.M. LEGRAND, *La réalisation de l'Église en un lieu*, dins *Initiation à la pratique de la Théologie*, t. III, Paris 1983, p. 152; M. MIDALI, *La Chiesa particolare: prospettiva teologica*, dins *Il nuovo Codice di Diritto Canonico*, Roma 1983, p. 171.

17. Cf. can. 369.

porció del poble de Déu que ha estat confiada al Bisbe perquè la pasturi amb la cooperació del presbiteri, de manera que, unida al seu Pastor i congregada per l'Esperit Sant, mitjançant l'Evangelí i l'Eucaristia, constitueixi una Església particular, en la qual hi ha veritablement present i operant l'una, santa, catòlica i apostòlica Església del Crist.»

Aquí interessa un breu comentari de l'últim aspecte constitucional de l'Església particular, és a dir, la presència operant de l'Església del Crist en cadascuna d'elles. Certament, l'Església és *sagrament* del misteri de Crist, però aquesta dimensió eclesiològica assumeix una connotació peculiar en l'Església particular, on els termes abstractes d'humanitat, història, cultura es tradueixen en homes concrets amb un nom, un passat, un present i un projecte de futur. Així es comprèn per què la celebració eucarística sigui l'esdeveniment més intens de l'Església i que l'element històrico-cultural figuri entre els components necessaris d'una església particular¹⁸.

D'aquesta naturalesa *sacramental* de l'església particular sorgeix una doble exigència eclesiològica que té moltíssima incidència en la institució dels concilis. En primer lloc, la *comunió* que ha d'existir sempre entre totes les esglésies particulars entre elles i amb la de Roma que presideix aquest *Corpus Ecclesiarum* (Cos de les Esglésies)¹⁹. Sense aquesta comunió eclesial aquelles deixarien de ser imatge de l'Església de Crist una i única. En això radica la dimensió centrípeta de cada Església particular, que comprèn allò que necessàriament ha d'ésser comú en totes les diòcesis, en la fe, els sagraments i la praxi eclesial. Aquesta dimensió uneix especialment les esglésies particulars veïnes —com les que formen una província eclesiàstica— en concilis particulars, ja siguin provincials o bé plenaris.

I en segon lloc, l'exigència de respecte a la idiosincràsia de cada església particular arrelada en cada poble i cultura, per tal que pugui significar i realitzar més eficaçment en cada lloc l'única missió de l'Església de Crist una i única. En això radica la dimensió centrífuga, descentralitzadora o pluriforme que reconeix, respecta i promou la iniciativa i autonomia de cada església particular²⁰.

La doble exigència, doncs, de *comunió* i d'*autonomia* que sorgeix de la institució divina de l'Església de Crist una i única i de les esglésies particulars, s'aplica a les agrupacions de diverses esglésies particulars i a cada una d'elles. El bé comú pastoral d'una província eclesiàstica justifica una determinada limitació de la iniciativa de cada església diocesana i així el concili provincial pot prendre decisions legítimes que vinculin jurídicament totes les diòcesis, però alhora el concili provincial no pot infravalorar la justa exigència d'autonomia de cada diòcesi.

Aquesta mútua relació entre diòcesi i província eclesiàstica, entre diòcesi i concili provincial, apareix també en la sistemàtica del nou Codi de Dret Canònic en regular aquelles institucions. Ho fa en una mateixa secció denominada *Les Esglésies particulars i llurs agrupacions*: primer regula les esglésies particulars i després les seves agrupacions. Aymans afirma que aquesta sistemàtica respecta la naturalesa de l'esglé-

18. Cf. A. LONGHITANO, *Chiesa particolare e Chiesa universale*, dins *Il diritto nel mistero della Chiesa*, Roma 1981, II, pp. 58-59.

19. Cf. *Lumen gentium* 23.

20. Cf. PAU VI, *Evangelii nuntiandi* 68-69; J. HAMER, *Chiesa locale e comunione ecclesiale*, dins *La Chiesa locale*, Roma 1976, pp. 40-41. El document final del Sínode episcopal extraordinari de 1985 parla de varietat i pluriformitat en la unitat i exposa que «la pluriformitat ha de distingir-se del simple pluriformisme. Perquè la pluriformitat és una vertadera riquesa i porta en si mateixa la plenitud, ella és la vertadera catolicitat; mentre que el pluralisme de les posicions radicalment oposades porta a la dissolució i destrucció i a la pèrdua d'identitat» (II, C, 2).

sia diocesana, que és d'institució divina, mentre que les agrupacions d'esglésies particulars i els concilis, si bé responen a la dimensió de comunió i sol·licitud de cadascuna d'elles per les altres, especialment en relació amb les més pròximes, han d'estar al servei de cadascuna de les diòcesis²¹.

Pel que es refereix al nostre concili provincial, cal que sigui un concili de tota i per a tota l'Església Tarraconense. Només es podia convocar un concili amb la participació de les vuit diòcesis —comptant, per tant, amb la participació de l'arxidiòcesi de Barcelona— per raons òbvies, car hi ha la unitat pastoral de Catalunya. Cal que sigui el concili de totes les diòcesis i per al bé conjunt de totes elles, que faci present l'Església al nostre país, en les seves propostes i decisions conciliars.

Però alhora ha d'ésser un concili que tingui present que cada diòcesi ha recorregut ja un llarg camí, especialment en l'aplicació dels documents del Concili Vaticà II. Aquests diversos itineraris recorreguts, juntament amb les desigualtats existents entre les diòcesis de la Tarraconense per raó del nombre de fidels, sociològiques, rurals o urbanes, etc., demanen que el concili sigui respectuós d'aquesta realitat en el moment de prendre decisions, especialment si aquestes són jurídicament vinculants.

Aquestes consideracions ens poden ajudar a valorar més i degudament tant l'església diocesana com el mateix concili provincial, aquest com institució al servei del conjunt de les diòcesis de la província. Tota la regulació que el Codi fa dels concilis provincials obeeix al desig de compaginar el respecte a la iniciativa de cada església diocesana i a la comunió i col·laboració entre les que formen la mateixa província. I és per això que el Codi de Dret Canònic ha regulat els concilis provincials malgrat no haver-se'n celebrat des de moltíssims anys. I ho ha fet per la rica tradició que els concilis han tingut en l'Església, per a fer realitat aquelles paraules del Concili Vaticà II: «Aquest Sant Concili Ecumènic desitja que, d'acord amb les circumstàncies dels temps, les venerandes institucions de Sínodes i de Concilis reprenguin nova empenta»²², i perquè el concili provincial pot ajudar la pastoral de conjunt de totes les diòcesis d'una província eclesiàstica.

4. *Què és un concili provincial avui*

a) *Naturalesa*

El concili provincial és la reunió de bisbes, sacerdots, diaques, religiosos, religioses i laics d'un territori supradiocesà —d'una província eclesiàstica— que té per objecte vetllar per les necessitats del Poble de Déu. El concili no és una institució constituïda permanentment en l'Església, sinó que existeix quan és convocat legítimament i acaba quan ha transcorregut el període establert en la seva convocatòria.

El nou Codi de Dret Canònic de 1983 regula aquesta institució, en els canons 439-446, i ho fa amb sensibles diferències respecte a l'anterior legislació canònica de l'any 1917. La diferència més important és que actualment els membres del concili provincial no són solament bisbes i sacerdots, sinó també la resta dels membres del Poble de Déu. Això és una conseqüència de l'eclesiologia del Concili Vaticà II, que ens parla del baptisme com a fonament de la nostra participació en l'única mis-

21. *La Iglesia en el Codex. Aspectos eclesiológicos del nuevo Código de la Iglesia latina*, dins *Burgense* 26 (1985) 224.

22. *Christus Dominus* 36.

sió de l'Església, de la igualtat radical entre tots els batejats i de la diversitat i complementarietat de ministeris i serveis eclesials. És doctrina comuna i no cal pas explicitar-ho més.

Cal subratllar la novetat de la participació dels laics com a membres del concili. Aquí rau segurament una de les causes per les quals, especialment després del Concili Vaticà II, no se celebraven concilis particulars: no podien participar-hi com a membres els laics. Tots els membres del Poble de Déu són corresponsables de les necessitats pastorals de l'Església, laics i pastors, cadascú segons la seva condició sacramental.

Els bisbes tenen vot deliberatiu, la resta dels membres tenen vot consultiu. Això té un fonament eclesiològic. Les decisions del concili vinculen jurídicament totes les diòcesis que el celebren i aquesta potestat legislativa correspon als bisbes. No és, però, correcte oposar el valor del vot deliberatiu i del vot consultiu. Aquest últim té una força moral molt important, puix quan aquest és majoritari o gairebé unànim, cal que sigui tingut molt en compte i només es podrà actuar en contra si es tenen raons molt greus. Com dèiem els bisbes en l'exhortació sobre el concili provincial, tots els membres amb vot consultiu «són presents en el concili per exercir així el deure i el dret de manifestar als pastors el seu parer sobre tot el que es refereix al bé de l'Església»²³. I més endavant afirmàvem: «El vot consultiu d'aquests membres del concili és un element integrant i constitutiu del procés de formació del vot mateix que hem de realitzar els bisbes.»²⁴

El concili ha de mantenir i enfortir la comunió eclesial amb les altres esglésies particulars i amb l'Església universal. Perquè el concili és una institució eclesial i, per tant, participa de la naturalesa comunional de l'Església mateixa. La norma canònica ho explicita en determinar que les decisions del concili han de salvar el dret universal de l'Església. Han de mantenir sempre la comunió de fe, de sagraments i de praxi eclesial. El primat del bisbe de Roma i el Col·legi episcopal són elements interiors a cada església particular²⁵. En l'exhortació apostòlica, ben actual, de Pau VI *Evangelii nuntiandi* es recorda que «com més una Església particular està lligada per vincles sòlids de comunió a l'Església universal —en la caritat i la lleialtat, en l'obertura al magisteri de Pere, en la unitat de la *lex orandi*, que és també *lex credendi*, en el desig d'unitat amb totes les altres Esglésies que componen la universalitat— més aquesta Església serà capaç de traduir el tresor de la fe en la legítima varietat de les expressions de la professió de fe, de la pregària i del culte, de la vida i del comportament cristians, de la irradiació del poble en el qual s'insereix. Més serà també veritablement evangelitzadora, és a dir, capaç de poar en el patrimoni universal per obtenir que el seu poble se n'aprofiti, així com de comunicar a l'Església universal l'experiència i la vida d'aquest poble en benefici de tothom»²⁶.

Però la comunió és per a la missió. Per això els continguts conciliaris han d'inculturar la fe i la vida de l'Església en l'ara i l'aquí, en l'àmbit del territori de la província

23. Exhortació pastoral dels bisbes de la Conferència Episcopal Tarraconense sobre el concili provincial, de 6 de gener de 1994; cf. *Lumen gentium* 14; càn. 443.

24. *Ibid.*

25. Cf. Carta *Communio in notio*, ja citada. Aquest document afegeix: «Hem de veure el ministeri del successor de Pere, no sols com un servei global que ateny tota Església particular des de fora, sinó com a pertanyent ja a l'essència de cada Església particular des de dintre» (núm. 13).

26. Núm. 64.

eclesiàstica. Aquí rau una de les justificacions més cabdals d'un concili provincial, puix aquest cerca de donar respostes eclesials als problemes i reptes d'una determinada realitat religiosa i sòcio-cultural.

El concili provincial comença quan és convocat formalment pel metropolità. Però els concilis provincials del segle XX —com el nostre— pels signes dels temps tenen una fase de preparació. Aquesta etapa preparatòria permet una amplíssima i activa participació dels diocesans amb la pregària, l'estudi, la reflexió i les aportacions en ordre a l'elaboració dels documents que es presentin en l'assemblea plenària del concili.

Aquesta etapa aconsegueix uns resultats pastorals d'un valor considerable, ja que sensibilitza, esperona, anima i mou els cristians a sentir-se més Església, a reunir-se per treballar el concili, a sortir molts d'ells de l'anonimat en el si de les comunitats.

Aquesta àmplia i activa participació caldria que fos també una realitat en l'etapa d'aplicació de les decisions conciliars. I això —a la llum de l'experiència de celebracions similars— sabem que no és ben bé així. El concili es convoca i se celebra per a donar a les diòcesis unes conclusions pastorals vinculants i orientatives i, per tant, operatives.

b) *Competències i finalitats*

El concili provincial és l'autoritat eclesiàstica en el si d'una província. Ho és també el metropolità. Les competències vénen determinades per la norma del dret²⁷.

Les finalitats del concili vénen explicitades en el cànon 445: «Té cura de vetllar per les necessitats del Poble de Déu del su territori i té potestat de règim, especialment legislativa, de tal manera... que pugui establir allò que sembli oportú per a l'increment de la fe, la coordinació de l'activitat pastoral, la regulació dels costums i l'observança, l'establiment o la protecció de la disciplina eclesiàstica.» Com veiem, la finalitat és eminentment pastoral.

El concili té potestat de règim, és a dir, executiva, legislativa i judicial. En relació a la potestat legislativa, cal tenir present que els decrets o propostes conciliars legítimament aprovats i promulgats són llei per a tot el territori de la província eclesiàstica. Per tant, vigeixen també en les diòcesis en què —posat el cas— el seu bisbe hagi votat en contra del decret conciliar.

En la història dels concilis provincials se'ls ha reconegut la potestat de decidir en qüestions doctrinals²⁸. Per això, el cànon 753 recorda que «els Bisbes que estan en comunió amb el cap i amb els membres del Col·legi..., aplegats en els concilis particulars, encara que no frueixin de la infal·libilitat en l'ensenyament, són autèntics doctors i mestres dels fidels posats sota la seva cura, i els fidels estan obligats a adherir-se amb religió respecte de l'esperit a aquest magisteri autèntic dels seus Bisbes»²⁹.

El camp de la temàtica i competència d'un concili provincial és molt ampli ja que inclou les matèries que es confien a la competència dels bisbes diocesans. Però hi ha matèries i qüestions eclesials que no són de la seva competència, com ara aquelles que pel dret comú de l'Església s'atribueixen a una autoritat eclesiàstica de nivell superior a la provincial. La matèria a regular, lògicament, no serà aquella ja sanciona-

27. Cf. càn. 432, § 1.

28. Cf. sessió XXIV, c. 2.

29. Cf. G. GHIRLANDA, «*Munus regendi et munus docendi*» dei concili particolari e delle conferenze dei vescovi, dins *La Synodalité. La participation au gouvernement dans l'Église*, vol. I, Paris 1990, pp. 349-388. 360-366.

da en la legislació general de l'Església ni podrà ser contrària a ella: abasta de per si l'ampli camp d'allò que pot conduir en cada cas determinat a una concreció que hom creu necessària o molt útil d'allò legislat o que, sense ser-ho, està en harmonia amb el sentit eclesial.

c) *Membres*

El Codi determina la composició del concili provincial. Ho regula en el cànon 443. La norma estableix que són membres del concili tots els bisbes diocesans, coadjutors, auxiliars i els titulars que exerceixen una funció peculiar en el territori per encàrrec de la Seu Apostòlica o de la conferència episcopal; poden ser cridats al concili els bisbes emèrits. Tots aquests membres tenen vot deliberatiu.

La norma determina que han de ser convocats al concili els vicaris generals i episcopals, els superiors majors dels instituts religiosos i de les societats de vida apostòlica, en el nombre, tant per als homes com per a les dones, que els bisbes determinin. També han de ser convocats el degà de la Facultat de Teologia, alguns rectors dels Seminaris i dos membres —designats col·legialment— de cada capítol catedral, consell presbiteral i consell pastoral diocesà. Tots aquests membres gaudeixen de vot consultiu.

La norma estableix que els bisbes poden cridar com a membres del concili amb vot consultiu laics, religiosos, diaques i sacerdots en un nombre proporcionat respecte d'altres membres abans esmentats. Aquest grup de membres, seguint l'esperit de la norma canònica, convé que siguin designats després d'haver considerat els membres que ho són per raó de càrrec i per elecció, per tal de poder subsanar possibles llacunes d'estaments, edats o tendències que no estiguin presents en el concili. Finalment, al concili provincial, també hi poden ser invitades altres persones si sembla oportú als bisbes.

És ben palès que els membres del concili provincial són membres qualificats de les diòcesis, per raó dels càrrecs que exerceixen i per ser elegits d'entre els components d'organismes diocesans com el consell presbiteral, el capítol catedral i el consell pastoral diocesà.

El nostre concili compta amb 15 bisbes (un representat per un procurador), 9 vicaris generals, 13 vicaris episcopals, 6 rectors de seminaris, degà de la Facultat de Teologia de Catalunya, 16 representants dels consells pastorals diocesans, 16 dels consells presbiterals, 16 dels capítols catedrals, 9 superiors majors religiosos, 21 superiors majors religioses i 36 designats pels bisbes. Això suma un total de 158 membres, dels quals 15 bisbes, 65 sacerdots, 12 religiosos, 25 religioses i 41 laics.

Però el concili provincial no és solament la reunió de cristians. Aquests es reuneixen en assemblea sinodal en el nom del Senyor i treballen amb l'ajut de l'Esperit Sant. La dimensió religiosa i eclesial del concili hi és sempre ben present, puix en cada sessió se celebra l'eucaristia i són entronitzats els evangelis. La pregària dels membres del concili i de totes les comunitats cristianes d'arreu de les diòcesis que celebren aquest esdeveniment eclesial són elements conciliars ben essencials.

d) *Organització*

El Codi regula només alguns aspectes de l'organització del concili. Concretament, determina en el cànon 442 que correspon al metropolità, amb el consentiment de la majoria dels bisbes diocesans de la província, el següent: 1) designar el lloc de la

celebració del concili, dintre el territori de la província³⁰; 2) aprovar el reglament del concili³¹; 3) determinar els temes del concili³²; 4) fixar la data del començament i la durada del concili, traslladar-lo, prorrogar-lo i concloure'l³³.

e) *Actes conciliars*

El president del concili, un cop aquest s'ha acabat, ha de trametre totes les actes a la Seu Apostòlica. Els decrets conciliars es promulguen després d'haver obtingut el reconeixement o revisió de la Seu Apostòlica, com una expressió més de la comunió eclesial. Aquesta revisió per part del cap del Col·legi dels bisbes té una significació diversa respecte a la *confirmació*³⁴ dels decrets del Concili Ecumènic, ja que no incideix sobre la naturalesa de la decisió, que continuen essent sempre decisions del concili provincial i, per tant, no els confereix valor universal.

L'esmentada revisió no és una aprovació, sinó un simple vist-i-plau o *nihil obstat*. És, com afirma Manzanares, «una *conditio iuris* extrínseca a l'acte i subsegüent a la seva configuració, però de notable interès, perquè dóna una nova garantia d'encert»³⁵.

El concili determina la manera de promulgar els decrets conciliars i es deixa un temps abans d'entrar en vigor les decisions vinculants conciliars per tal que els fidels ho puguin conèixer i d'afavorir l'eficax aplicació del concili.

Els concilis provincials tenen capacitat decisòria. Però d'on ve als concilis aquesta capacitat? La resposta a aquesta pregunta és condicionada per l'eclesiologia en la qual es mou cada autor que respon³⁶.

En primer lloc, per a alguns autors, aquesta capacitat decisòria és l'exercici *simultani* de la potestat de cada bisbe diocesà en la seva diòcesi. No és acceptable aquesta resposta perquè una decisió conciliar legítimament adoptada i promulgada vigeix també en les diòcesis d'aquells bisbes que hagin dissentit de la decisió. A més, entre els bisbes membres del concili que tenen vot deliberatiu hi pot haver bisbes coadju-tors, auxiliars i titulars, no sols bisbes diocesans.

Teòricament, algú podria donar l'explicació del *pacte* entre els bisbes, cedint una porció de la seva autonomia diocesana a favor de l'agrupació eclesial a la qual pertanyen. Però aquesta explicació resulta artificial, tributària d'una eclesiologia pre-conciliar i que violenta l'experiència eclesial en aquest camp dels concilis particulars.

Una segona resposta coincideix a dir que la potestat dels concilis provincials és una concessió de l'autoritat suprema de l'Església. Alguns autors confirmen la seva resposta a la llum de la prescripció que totes les decisions conciliars legítimament adoptades necessiten ser *reconegudes* per la Seu Apostòlica, i aquesta intervenció és la que donaria força vinculant a aquelles decisions conciliars. Cal dir que aquesta intervenció

30. El lloc de la celebració del Concili Provincial Tarraconense és Tarragona i Sant Cugat del Vallès.

31. Fou aprovat el 21 d'octubre de 1994.

32. Es determinaren quatre temes: 1) anunciar l'Evangeli a la nostra societat; 2) la Paraula de Déu i els sacraments en les nostres Esglésies; 3) la sol·licitud pels més pobres i marginats; i 4) la comunió eclesial i la coordinació interdiocesana de les nostres esglésies.

33. La data de començament fou el 22 de gener de 1995 i la data de conclusió serà el 4 de juny de 1995.

34. Cf. can. 341, § 1.

35. *Las Conferencias Episcopales a la luz del derecho canónico*, dins *Las Conferencias Episcopales hoy*, Salamanca 1977, p. 56.

36. Cf. MANZANARES, *Las Conferencias Episcopales* 49-57.

no existia abans de la reforma de Sixt V, l'any 1588³⁷, i no pertany als elements constitutius de l'acte jurídic, ni modifica el seu caràcter de decrets conciliars.

Aquesta explicació troba una dificultat històrica. Mörsdorf diu que «la idea que l'autoritat existent en les agrupacions d'esglésies particulars es derivi de la suprema autoritat no és concebible amb la realitat del desenvolupament històric. Les agrupacions eclesials particulars van néixer de l'acció espontània dels bisbes i eren realitat viva, amb autonomia pròpia, molt abans que el Concili de Nicea se n'ocupés³⁸.

Hi ha un altre obstacle. El Concili Vaticà II afirma que la funció d'ensenyar i de governar té el seu origen sacramental, encara que necessiti la determinació jurídica per a quedar expedita en el seu exercici³⁹, i això sigui quin sigui el nivell on s'exerceix aquella potestat: local, regional, nacional, ecumènic.

Hi ha una tercera resposta. Amb Mörsdorf podem dir que «tant des del punt de vista històric com sistemàtic la solució més pròxima a la veritat és la de veure en les agrupacions d'esglésies particulars una forma, que el dret ha de precisar més en concret, en què es manifesta la comunió d'Esglésies»⁴⁰. Una agrupació de diòcesis que, com afirma Bertrams, funciona en molts aspectes «a la manera d'una església particular», com un subjecte col·legial al capdavant, vertader titular de la potestat. El mateix Codi de Dret Canònic estableix que el concili provincial és una de les autoritats de la província eclesial⁴¹. Per tant, els concilis provincials actuen amb una potestat ordinària i pròpia, que els seus membres bisbes necessàriament han d'exercir no com a individus aïllats, sinó com a assemblea legítimament constituïda.

5. Els concilis i les conferències episcopals

Algun autor ha afirmat que les actuals conferències episcopals vénen a ocupar en l'Església el lloc dels concilis particulars. Però no podem oblidar que són dues institucions de distinta naturalesa i que són complementàries en bé de la pastoral eclesial supradiocesana. Per tant, en teoria considero que no és encertat de parlar de substitució total dels concilis particulars per les conferències episcopals. Convé d'exposar sintèticament les diferències entre les dues institucions:

1) Les conferències episcopals són institucions permanents i per dret comú han de celebrar assemblea plenària almenys una vegada a l'any. Els concilis no són permanents, sinó que existeixen quan es convoquen i el dret comú vigent no ha establert cap periodicitat de celebració.

2) Els concilis particulars són configurats amb la participació de tots els estaments del poble de Déu: bisbes, sacerdots, diaques, religiosos, religioses i laics. Diferentment, les conferències episcopals són integrades únicament per bisbes.

37. Cf. Const. *Inmensa aeterni Dei*, del 22 de gener de 1588, en què s'encarrega a la Sagrada Congregació del Concili «provincialium vero [Synodorum] ubi vis terrarum illae celebrentur, decreta ad se mitti praecipiet, eaque singula expendet et recognoscet». Cf. F. X. WERNZ - P. VIDAL, *Ius Canonicum*, t. II, *De personis*, Roma 1943, pp. 670-675.

38. *L'autonomia della Chiesa locale*, dins *La Chiesa dopo il Concilio*, Milano 1972, vol. I, p. 182.

39. Cf. *Lumen gentium* 21; cf. P. A. BONNET, *Diritto e potere nel momento originario della «potestas hierarchica»*, dins *Ius Canonicum* 15 (1975) 77-158; V. DE PAOLIS, *De natura sacramentali potestatis sacrae*, dins *Periodica* 65 (1976) 59-105.

40. Cf. *L'autonomia della Chiesa locale* 183.

41. Cf. *De capacitate iuridica Conferentiae Episcoporum*, dins *Ius Populi Dei*, Miscellanea in honorem Raymundi Bidagor, vol. II, Roma 1972, pp. 79-83.

3) Ambdues institucions tenen competències quelcom diferents, ja que si bé coincideixen a gaudir de potestat legislativa, l'àmbit d'aquesta és molt més ampli en els concilis que no pas en les conferències.

4) Els concilis i sínodes se celebren en les esglésies d'Orient. Mantenir-los i celebrar-los en l'Església d'Occident —tal com estableix el Codi de 1983— és un bon camí de catolicitat i ecumenisme.

Coneixent la naturalesa d'aquestes dues institucions, hom és ben conscient que la complexitat organitzativa i participativa d'un concili provincial fa que aquest sigui convocat només quan «sembli oportú»⁴², ja que demana una etapa de preparació, un període de celebració i un temps d'aplicació. Potser és per tot això que el mateix *Directori pastoral del ministeri episcopal*, de la Congregació per als Bisbes, de 22 de febrer de 1973, només dedica un número als concilis particulars i tres números a la conferència episcopal⁴³.

6. Cloenda

El concili que celebrem és un do de Déu i una meravellosa manifestació de l'Església. Aquest esdeveniment ens fa fills de la llarga tradició conciliar de la Tarraconense i de l'Església d'Orient i d'Occident. El concili obre l'esperit de tots els diocesans a les diòcesis germanes i a l'Església universal. Eixampla horitzons, per tal de viure cada un de nosaltres la comunió i la missió eclesial. La meravellosa celebració litúrgica d'inauguració del concili, a la catedral de Tarragona, s'esqueia en la festivitat de sant Fructuós, i aquesta coincidència fou tot un símbol, puix el concili ens ajudarà a viure més intensament el que digué en el moment del seu martiri: «Em cal tenir al pensament l'Església catòlica, estesa d'Orient a Occident.»

Tal com deia l'edicte d'indició, de Mons. Torrella, ens sentim tots convocats per l'Esperit amb la finalitat de «renovar i mobilitzar totes les energies i capacitats d'acció de les nostres diòcesis a la llum de l'Evangelí..., per aconseguir que tots els cristians s'animin a seguir més Jesús i es comprometin a construir l'Església i a ser testimonis compromesos al servei del nostre poble..., per fer arribar l'anunci de la Bona Nova fidelment i de manera més entenedora als homes i dones del nostre temps... per potenciar la coordinació de l'activitat pastoral de les diòcesis catalanes i a la comunió de tots els seus membres».

Aquest concili s'ha pogut convocar gràcies a un treball col·legial dels bisbes de la Tarraconense especialment des de l'any 1969, amb les més de 128 reunions de la CET, fins avui i amb la vintena de secretariats interdiocesans. Les reunions, els documents col·lectius, el treball conjunt en el camp litúrgic, catequètic i bíblic, i també dels mitjans de comunicació social ha contribuït a fer que als bisbes ens *semblés oportú* de convocar el concili provincial.

Amb la celebració d'aquest concili posem en pràctica aquell desig exprés del Concili Vaticà II sobre les celebracions de concilis particulars i que fins avui estava pràcticament oblidat en l'Església. Així ho afirmàvem els bisbes en l'exhortació pastoral sobre el concili, de 6 de gener de 1994.

La celebració d'un concili demana sempre conversió personal i conversió institucional. Les esglésies diocesanes s'obren generosament a l'Esperit Sant i han d'ésser dòcils i fidels al que Déu vol.

42. Cf. can. 440, § 1.

43. A les conferències episcopals es dediquen els números 210, 211 i 212, mentre que als concilis particulars s'hi consagra el núm. 213.

Convocar i celebrar un concili provincial és sempre sinònim d'esperança cristiana. L'Església camina enmig del món; l'Església té futur. El Senyor fonamenta la nostra esperança. El Concili provincial Tarraconense ens haurà d'ajudar a realitzar allò que demana l'apòstol Pere: «Estigueu sempre a punt per a donar a tothom raó de la vostra esperança», ben atents al que l'Esperit diu a les nostres Esglésies i tenint com a eix vertebrador de tots els treballs conciliars aquesta qüestió: «Com evangelitzar avui en la nostra societat?» D'aquesta manera el concili contribuirà a orientar i animar la vida de les diòcesis catalanes en l'imminent inici del segle XXI. Això demana de tots els membres del Concili provincial Tarraconense una lúcida visió de futur per a anar preparant els camins del Senyor, que són sempre de salvació, de consol i de pau.

Enmig de la cultura postmoderna, la celebració del concili pot ser un motiu fort per a fer renéixer enmig de la nostra societat l'esperança en el Crist, alfa i omega de la història.

Lluís MARTÍNEZ I SISTACH
Bisbe de Tortosa
Secretari de la CET